

Lời cuối truyện – hồi ức:

ĐIỀU CẦN NHẤN MẠNH

VỀ NHÂN VẬT TRONG “HẬU CHIẾN, KHÔNG RIÊNG AI”

Trần Xuân An

Nhân vật Nguyễn Phan Huyền (Trần Xuân An) trong truyện - hồi ức “*Hậu chiến, không riêng ai*” (T.X.A.), **thuở 1982-1983, đã trải qua một cuộc khủng hoảng về phương pháp sáng tác và chỉ về phương pháp sáng tác mà thôi**. Trên cơ sở tán thành hai bài của Nguyễn Minh Châu (1978, “*Viết về chiến tranh*”), Hoàng Ngọc Hiến (1979, về “*chủ nghĩa hiện thực ‘phải đạo*”), nhất là cảm nhận bài thơ “*Đêm cuối năm*” của Tố Hữu (1982) (*), và theo nhận thức, suy nghĩ của Huyền, thì chính vì sự máy móc, áp đặt quá đáng trong việc vận dụng phương pháp sáng tác hiện thực xã hội chủ nghĩa, nên tác phẩm văn chương trước 1978, 1982 không có sức thuyết phục đối với người đọc cũng như đối với học sinh học ngữ văn Việt.

Đó là một trong hai nguyên nhân, dẫn đến việc Huyền gặp phải tai họa bị khủng bố. Nguyên nhân kia là quá nhiệt tâm, nhiệt tình và quá lừng lẩy trong việc giảng dạy ngữ văn Việt. Huyền không biết nguyên nhân nào là chính.

Nhưng dẫu sao, nhân vật Nguyễn Phan Huyền vẫn là một nhân vật tích cực, không đầu hàng số phận. Huyền rời khỏi bục giảng, nhưng vẫn làm thơ, viết truyện, nghiên cứu sử học, phê bình văn chương. Huyền cũng không phủ nhận những tác phẩm anh đã viết theo phương pháp sáng tác hiện thực xã hội chủ nghĩa. Hơn thế nữa, Huyền xem một số bài thơ trong đó là thuộc loại tác phẩm thành công của Huyền (được viết lúc tuổi đời cường tráng nhất). Đồng thời, Huyền cũng không phủ nhận quãng thời gian hai năm anh sống, giảng dạy, sáng tác tại hai vùng kinh tế mới Bảo Nghĩa, Suối Hương (1978-1979 & 1979-1980). Đặc biệt, chính tiểu thuyết – hồi ức “*Ngôi trường tháng giêng*” (T.X.A., 1998, Nxb. Thanh Niên, 2003) và truyện vừa – hồi ức “*Bên kia Đốc ‘Mạ ơi!’*” (T.X.A., 2012, Nxb. Hội Nhà văn, 2012) đã khẳng định điều đó.

Hai nhân vật khác, Hồng Vàng và Cúc Trắng, dẫu sao, cũng thành đạt trong cuộc sống. Một người là giảng viên trường cao đẳng sư phạm, một người là dược sĩ công tác ở bệnh viện tỉnh.

Với nhan đề “*Hậu chiến, không riêng ai*”, bắt nguồn từ một câu thơ của Ximônốp (K.M. Simonov), “*không nỗi đau nào của riêng ai*”, cuốn truyện - hồi ức này thể hiện nỗi đau hậu chiến trước Đổi mới, và bi kịch đó đã hoá giải sau khi công cuộc Đổi mới được mở ra, trên nhiều bình diện, gồm cả vấn đề **phương pháp sáng tác**... Tác phẩm được kết thúc một cách có hậu trong chừng mức nào đó, phù hợp với lô-gic cuộc sống và phù hợp với đạo lí, được thấy rõ qua sự thành đạt nhất định, sự nhận thức đúng mực về tình cảm, hạnh phúc riêng tư cho dù không như ý, không tròn đầy của ba nhân vật ấy.

Có lẽ cũng cần nói thêm: Trong tác phẩm “*Hậu chiến, không riêng ai*”, hai nhóm thủ phạm khủng bố là nhóm bảo thủ và nhóm “*kẻ xấu*” trong xã hội. Nhưng tác giả (Trần Xuân An) đã khu biệt rõ. Một bên, chỉ dăm ba người bị chột dạ vì bỗng chốc Huyền lại làm một bài thơ quá thật về bao giọt lệ và nỗi niềm hờn oán trước những hiện tượng “*quá ‘tả’*”, không chỉ tại các vùng “*kinh tế mới*” mà nhiều nơi, nhiều chốn khác trong xã hội nước ta thuở ấy. Và một bên, cũng chỉ dăm bảy “*kẻ xấu*” không thể chấp nhận tinh thần, nội dung giảng dạy ngữ văn thuở bấy giờ, nhất là những tác phẩm “*phải đạo*” được trích giảng... Dĩ nhiên không phải toàn xã hội đều là như thế... Tâm trạng bất bình,

bức xúc trong lĩnh vực cụ thể này trước Đổi mới là phổ biến. Nhưng từ đó, đi đến mạnh động ở mức độ khủng bố tinh thần thì không phải là nhiều. Không nhiều, nhưng vẫn làm nổi rõ thực trạng tâm lí của hai phân số xã hội cực đoan nhất. Còn đại đa số vẫn muốn nhìn thẳng vào sự thật, nói đúng, đọc đúng và học đúng sự thật – sự thật trong tiêu chí tận chân, tận thiện, tận mỹ của văn chương, với tinh thần hoà giải, hoà hợp dân tộc. Đại đa số này tuy ấm ức nhưng không mạnh động, cực đoan mà chỉ thầm thì khát vọng... Về hiện tượng khủng bố, mọi người đã có thể đọc thấy không ít thông tin, ở nhiều lĩnh vực, trên báo chí hiện nay.

Qua ba nhân vật Huyền, Hồng Vàng, Cúc Trắng và hai nhóm thủ phạm trực tiếp gây ra tai hoạ khủng bố, đồng thời qua hiện thực đã được “cởi trói” sau Đổi mới ít nhiều đã được phản ánh: Truyện - hồi ức “*Hậu chiến, không riêng ai*” không phải là một tác phẩm bôi đen hiện thực và có ý đồ không đúng đắn, bên ngoài văn chương.

T.X.A.
18-5 HB13 (2013)

(*) Bài luận của Nguyễn Minh Châu, đăng trên tạp chí Văn nghệ quân đội, số 11-1978; in lại: Nguyễn Minh Châu, “*Trang giấy trước đèn*”, Tôn Phương Lan (sưu tầm, tuyển chọn), Nxb. KHXH., 2002, tr.50-63. Bài luận của Hoàng Ngọc Hiến, “*Về một đặc điểm của văn học và nghệ thuật ở ta trong giai đoạn vừa qua*”, đăng trên tuần báo Văn nghệ, số 23, ra ngày 09-7-1979. Bài thơ “*Đêm cuối năm*” của Tố Hữu, đăng trên báo Nhân dân, số đặc biệt, đầu năm 1982.

Xem thêm:

- 1) Nhiều tác giả, “*Từ điển văn học*”, bộ mới, Nxb. Thế giới, 10-2004, tr.287-288: Mục từ “chủ nghĩa hiện thực xã hội chủ nghĩa” do Nhà nghiên cứu Lại Nguyên Ân viết.
- 2) GS. Phương Lưu, “*Chung quanh vấn đề phương pháp sáng tác hiện nay*”, đăng trên Tạp chí Cộng sản in giấy (8-2008) và điện tử (25-08-2008)...v.v...
- 3) GS. Trần Đình Sử, “*Tính ngẫu tạo của khái niệm phương pháp sáng tác trong lí luận phê bình văn học*” (“*Cần loại bỏ phương pháp sáng tác ra khỏi lý luận phê bình văn học hiện nay*”), tham luận hội thảo “Nâng cao chất lượng, hiệu quả phê bình văn học”, do Hội đồng Lý luận phê bình văn học nghệ thuật T.W. và Hội Nhà văn Việt Nam tổ chức tại Hà Nội ngày 10-4-2012, đăng trên Tttđt. Viêt Văn (vietvan.vn) thuộc Đại học Văn hóa, Hà Nội, và điểm mạng cá nhân trandinhsu.wordpress.com, ngày 24-05-2013, ...v.v...